CACHIN

SOSYALİZMİN IŞIĞINDA

BİLİM ve DİN

SOSYAL YAYINLAR

SOSYAL YAYINLAR : 3

CACHIN

SOSYALİZMİN IŞIĞINDA

BİLİM ve DİN

Çeviren :
ASIM BEZİRCİ

İKİNCİ BASKI

1965

I

DİN KARŞISINDA BİLGİNLER VE FİLOZOFLAR

Dinler bilim adamlariyle filozofların atılganlığını hiçbir zaman hoş karşılamadılar.

Yunan efsanesine göre, insanların zekâsını aydınlatmak istediği için Promethée'yi, Olympe'in tanrıları Kafkasya'da bir kayaya bağladılar.

Bu efsane, bilim ağacının meyvasından tatmak istediği için cennetten kovulan Âdem'in İncil'deki hikâyesiyle birleşir.

Her çağda bu dinsel baskılara rastlanabilir. Atina'nın puta tapanları Sokrates'e baldıran zehiri içirdiler; çünkü o, tanrılara inanmıyordu. Filozof Demokrites Abdère'den kovuldu, Heraklites Ephèse'den sürgün edildi. Katolik kilisesi Galile'yi hapse attı, Kampanella'ya olmadık işkenceler yaptı; Giordano Brüno'yu Roma'da, Vanini'yi Toulouse'da diri diri ateşte yaktı. Engizisyon beş milyon insanı zindanlarda çürüttü, ateşe verilen odun yığınlarının içinde yakıp kül etti.

Cenevre'nin protestanları tanrıbilimci (ilâhiyatçı) hekim Michel Servet'i diri diri yaktılar.

Yahudi hahamları Spinoza'yı taşa tutmağa kalktı-

lar. Çünkü o, «Traité théologique - politiqe» adlı eserinde Kutsal Kitap'ı hür bir anlayışla yorumlamıştı. Modern düşüncenin kurucusu Descartes hür olabilmek için Fransa'dan ayrıldı. Kilisenin takibinden kurtulmak amaciyle yirmi yıl Hollanda Cumhuriyetinde sığınç (mülteci) olarak yaşadı. Çünkü artık, «kör dehliz» de yaşamak istemiyordu.

Yakın çağlara gelelim: Darwin ve Darwin'ciler Amerika Birleşik Devletleri protestan kilisesinin çömezleri tarafından mahkemeye verilerek mahkûm edildi.

Victor Hugo 15 Ocak 1850 de Yasama Meclisi'nde verdiği ünlü nutkunda bu din adamlarının mahkemesine hitap ederek onlara şu kıt'ayı gönderiyordu:

Kim mi sizi kızdıran? Söyliyeyim:
Siz insan aklına kızıyorsunuz!
Çünkü o, ipliğinizi pazara çıkarıyor!

Bilim alanında görülen her ilerlemenin dini geriletiği söylenebilir. Hattâ bilimin Tanrıyı ve dini tanımadığı öne sürülebilir. Gök mekaniği ile ilgili çalışmalarını kutlamak üzere Napolyon, Laplace'ı huzuruna kabul ettiği zaman, ondan eserinde Tanrı'dan niçin söz açmadığını sordu. Büyük matematikçi, İmparatora şöyle cevap verdi: «Böyle bir varsayıma (faraziyeye) hiç ihtiyaç duymadım da ondan haşmetmeap...»

Bütün bilginler, Laplace'ın bu ünlü sözünü kendileri için de kullanabilirler.

Ya bilim, ya din: İkisinden birini seçmek gerek...

II

İNSAN DÜŞÜNCESİNİN TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Onların bu hoşgörüsüzlüğü insan düsüncesinin bütün tarihi boyunca kendini göstermektedir. Daha başlangıçta insanlar iki kümeye ayrılırlar: Bir yanda, dünyayı açıklamak için insan zekâsına, yalnız ona güvenen kimseler. Öte yanda, inancın duygusal etkilerine (tesirlerine) ve insan - ötesi açıklamalara bel bağlıyan dinci ve mistik kimseler... Birinci kümedekiler materyalisttirler, Tanrı'yı tanımazlar. İkinci kümedekiler ise, türlü şekiller altında, idealizmi tutarlar.

İlk Yunan filozofları

Eşyanın sırrını çözmeğe çalışan ilk Yunanlılar maddeci bir dil kullanırlar. Bu hal, Hellène düşüncesinin başlangıcında, tabiatın yorumlanması yolunda yapılan sayısız denemelerden ileri gelmektedir. Fakat bu denemeler, tam anlamiyle felsefî olmaktan çok efsanevî ve hayalî bir özellik taşırlar. Tales, Anaksimandros, Anaksimenes ve Orfik'ler eşyanın kökenini (menşeini) unsurlar ile açıklıyan şairane efsanelerin belli başlı yaratıcıları idiler.

Tales'e göre ilk unsur sudur. Birbirini kovalıyan

biçim değiştirmeler sonunda her şey ondan çıkmıştır. Gökteki büyük buluttan inen yararlı yağmur, tabiata karışarak hayatın tohumlarını besler. Bir evlilik içinde gök bereketli toprakla birleşir, buğdayı ve sürüleri meydana getirir. Anaksimenes'e göre ilk unsur havadır. Bu, ilkel kaosun harekete getirdiği, kendiliğinden var olan, karanlık kuvvettir; her şeyin ayrılma yolu ile kendisinden çıktığı belirsiz maddedir. Orfik'lere göre dünya aşktan, ölümsüzlerin en güzeli olan sevgiden, insanların yüreklerine söz geçiren o kuvvetten doğmuştur. Empedokles gibi diğer bazılarına göre ise, var olan her şeyin sultanı ve anası, savaş ve kavgadır; her şey bunlardan çıkmıştır.

İlk materyalistler

Daha sonraları, Yunan muhayyilesinin bu parlak yaratışlarının yerini bir soyutlama (tecrit) çabası aldı. Evreni açıklamak için aklî değerlere baş vuran filozoflar ortaya çıktı. Bu ilk Grek filozofları arasında Lösip ile Demokrites materyalist (maddeci) olduklarını açıkça belirttiler. Onlar dünyayı, atom adını verdikleri çok küçük madde moleküllerinin bir bileşimi sayıyorlardı. Bu atomlar birleşerek ve ayrışarak bütün eşyanın yıkılmasına, ya da kurulmasına yol açarlar. Önce cisimler, ardından akıl (ya da ruh), bu pek küçük, pek ince ve hareketli atomlardan meydana gelmiştir. Ölüm, bu atomların ayrışması, çözüşmesi demektir. Bütün ölümlü varlıklar gibi Tanrılar da atomlardan yapılmıştır. Onlar sert bir gerekircilige (déterminisme) bağlanmış olan dünya ile uğraşmazlar.

Bu materyalist görüşün temeli üzerinde, Demokrites'in büyük çömezi Epiküros, M. Ö. üçüncü yüz yılda antik Grek ve Lâtin ülkesinde ün salan bir ahlâk sistemi

kurdu. Bu ahlâkın amacı, insanoğlunun yer yüzünde mutlu yaşamasını sağlamaktı.

Epiküros, kendi ahlâkına sağlam bir temel sağladığı için, Demokrites'in fiziğini benimsedi. Ölüm ve Tanrı korkusu, doğrusu aranırsa, insanların mutluluğuna engel olmaktadır. Birbirinden ayrılabilen unsurlardan meydana geldiğine göre ruh da ölümlüdür. Bu bakımdan, ölüm korkulacak bir şey değildir; çünkü biz yaşadıkça ölüm yoktur, ölüm var olunca da artık biz yokuz... Ölümlü olan Tanrılar, ölümsüz olan dünyanın yaradılışına hiç mi hiç katılmadılar. Aslına bakılırsa onlar, bilmedikleri evrenin işlerine pek karışmazlar; sanki hiç yokmuşlar gibi... Öyleyse, onlardan ne diye korkalım?...

Ölümün ve daha kötüsü, dinin baskısından kurtulmakla, insan, aklını işleterek mutlu yaşayabilir.

Ahlâk ona dünyanın maddî nimetlerinden kana kana, ölçüyü de kaçırmadan yararlanmasını sağlık veriyor. Bilgenin mutluluğu, dinin boş tehditlerinden kendisi gibi kurtulmuş kimselerin dostluğu ile tamamlanır.

Epiküros'un ahlâkı uzun zaman Roma'da ve Yunanistan'da geniş ve seçkin insan topluluğunu çekti; filozofun çömezlerine ders verdiği bahçenin anısı (hâtırası) Anatol Frans'ın eserlerinden birinde «içi rahat dinsiz» diye anıldı. Lucretius'un insanlığın en büyük velinimeti saydığı Epiküros'un sistemi şerefine yazdığı ünlü şiir bugün bile okuyan herkesi hayran bırakmaktadır.

XIX yüzyılın fizikçilerinden sonra, XX yüzyılın fizikçileri de maddenin sonsuz olarak parçalanamaz olduğu tezini Demokrites'ten almışlardır. İngiliz bilgini

Dalton atom varsayımını bilimsel bir temele oturttu. Modern bilimin kabul ettiği atomlar varsayımı cisimlerin iç yapısını en iyi şekilde açıklamaktadır.

İlk idealistler

Büyük Grek filozoflarından Sokrates, Eflâtun (Platon) ve Aristoteles, M. Ö. V ile IV üncü yüzyılda, Demokrites ve Epiküros'ün bu görüşlerine aykırı olarak, idealizmi (fikirciliği) ve spritüalizmi (ruhçuluğu) savundular. Böylece, bin yılı aşkın bir süre içinde, ilk Hallène düşünürlerinin materyalizmini gölgelemiş oldular.

Demokrites ve çömezlerine göre ruh, cisim gibi, atomlardan kurulmuştu ve her düşünce duyumlardan, yani ruhun duyuların aracılığıyla aldığı izlenimlerden meydana geliyordu. Eflâtun köklü bir idealizm ile bu görüşe karşı çıktı.

Ruh mutlak olarak bedenden ayrıdır. Yanıltıcı duygu ve algıların (idrâklerin) karşısında genel fikirler, göçüp giden nesnelerin ölümsüz tipleri vardır. Bu idée'ler (görütler, fikirler) maddî dünyanın dışında gerçek bir varlık taşırlar. Akıl, bedenin değil, Tanrıların ulağıdır (habercisidir); biz ancak onun yardımı ile bu idée'leri anlıyabiliriz. İdée'ler düşüncenin kanunlarıdır, eşyanın üzerlerine kopye edilmiş olduğu modellerdir.

Demek ki iyi, güzel, doğru ve ahlâk bizden, bizim deneme ve duyumlarla elde ettiğimiz bireysel (ferdî) yaşantımızdan gelen idée'ler değildir. Bunlar ölümsüz gerçeklerdir. Vücut ölür, fakat onlar yaşayıp giderler. Onların madde ile ortak hiçbir yanları yoktur. Eflâtun'a göre madde bayağı, üzücü, iğrenç bir şeydir. İdée'ler bedenden gelmez; vücut bir zincirdir ve duyumlanan dünya, ruh için bir mahpes, bir cezaevidir. Bizi toprağa çe-

ken bedenden ruhu ayırmak gerektir. Ruh kendini duyuların (hasselerin) dünyasında sürgün hissetmektedir. Çünkü, o, mutlak ile, dünyanın dışında olan arınmış idée ile birleşmeğe çalışıyor. İyiliğin temsilcisi ve idée'lerin sonsuz yaratıcısı, en yüksek idée olan Tanrı ile birleşmek için kötülüğe kaynaklık eden maddî dünyadan uzaklaşmağa bakıyor.

Epiküros'çuların materyalizmine işte böylece Eflâtun'cu bir idealizm ile karşı çıkılıyordu. İdealistlere göre, fikirlerimiz duyumlardan (ihsaslardan) gelmez. Çünkü fikir, maddeden öncedir, maddeden önce vardır. Materyalistlere göre ise, duyum (cismin değişmesi) düşünceden önce gelir. Düşünce duyuma bağlıdır, duyumdan doğar. Kendisini düzenliyen maddî bir beyin ve bir duyum olmaksızın düşünce algılanamaz (idrâk edilemez).

Hristiyanlık ve idealizm

Eflâtun'un ve Aristoteles'in idealist görüşleri, Antikite'den sonra, gitgide Demokrites'in ve Epiküros'unkilere üstün geldi. Eflâtun'un diyalektik dehası, parlak muhayyilesi, Attik'in balı gibi tatlı dili felsefesinin başarı kazanmasına yardım etti. Bu başarı, özellikle hristiyanlığın gelişmeğe başlamasından ve Eflâtun'cu idealizmin bazı tezlerini kendine mal etmesinden sonra, kesinleşti. Materyalizm ise ilkel şekliyle yüzyıllar boyunca yerini bu dine bırakmak zorunda kaldı.

Peygamberlerin Yahuda'cılığı ile İsa'nın vaazlarından doğan hristiyanlık, her şeyden önce, insanlara nasıl davranacaklarını gösteren bir ahlâktı. Belli bir felsefesi yoktu. İsa'nın mezhebi, kendisinin de itiraf ettiği üzere, en çok ezilen ve en çok acıçeken kimselere sesleniyordu. İnce Grek düşüncesinin yaptığı gibi o, insanla-

rın düşüncelerinin köklerini öğrenmeğe çalışmıyordu. Fakat hristiyanlık Doğuda ve Yunanistan'da yayılınca, hristiyanlığın da bir felsefesi olmasını istiyen Yunanlı kilise babaları, Eflâtun'un fikirlerin kökeni (menşei) üzerindeki açıklamalarını benimsediler. Eflâtun'un diyalektiğini ve sistemini hristiyan propagandasının gereklerine uydurdular. Yunan felsefesinin üçlülük (teslis) gibi görüşlerine dört elle sarıldılar. Eflâtun'un madde için söylediği «madde kötülüğün kaynağıdır, beden ruh için bir mahpes, bir zincirdir,» şeklindeki fikirleri geliştirerek onlara dinsel bir anlam (mâna) verdiler. Zahitlik ve ruhbanlık da bundan doğdu.

Böylece, Suriye'deki yarı vahşi bir kabilenin Mesih tasarımı (tasavvuru) ile Putatapıcı (paien) felsefesinin birleşiminden doğan bu idealizm, Kıral Kostantin'in katolikliği tanımasından sonra dünyayı ele geçirdi.

Rönesanstan sonra materyalizm

Eski - çağın sonu ile bütün orta - çağ boyunca katolik kilisesinin iyice artan, güçlenen egemenliği, idealizme söz götürmez bir üstünlük sağladı. Bu hal XVI. yüzyıla, Rönesans çağına kadar sürdü. Fakat bu çağdan başlıyarak materyalizme özgü (has) fikirler, cesaretlerini hayatlariyle ödeyen bazı kuvvetli zekâlar tarafından yeniden ele alındı. Özellikle tabiat bilimlerindeki ilerlemeler bu fikirleri geliştirdi. Eflâtun'culuğun mistik görüşleri ve dünyanın kökeni, başlangıcı üstüne ileri sürülen o çocukça «yaradılış» efsaneleri karşısında, materyalizmin akla yatkın açıklamaları yer aldı. Yobaz din adamlariyle hür düşünceyi tutanlar arasında kıyasıya bir savaş başladı. Katolik dini, her ne kadar vaktiyle dine aykırı saydığı ve ölüme mahkûm ettiği keşifleri bugün kabul etmiş bulunuyorse da, kavga gene de durmuş değildir.

Yüzyıllarca süren bu uzun kavgayla ilgili olayları

burada tekrarlamak gereksiz. Yalnızca Montaigne"erin, Rabelais'lerin, Molière'lerin, Gassedi'lerin, Saint Evromont'ların, keşişlerin peşinden gitmeğe yanaşmadıklarını hatırlatalım yeter... XVII. yüzyıl, Bossuet'nin amansız saldırılarına uğrayan birçok **libertin**'ler (hür düşünüşlü dinsizler) tanıdı. Labruyère bile «Caractères» adlı eserinin bütün bir bölümünü bu dinsizleri kötülemeğe ayırdı. XVIII. yüzyılda Fontanelle ve Bayle bu özgür düşünce geleneğini sürdürdüler. Onlardan sonra materyalizmi cesaretle savunan **Ansiklopedi**'ciler geldi. Adları herkesçe bilinir: La Matrie, Helvetius, d'Holbach... Bunların en tanınmışı ve yüreklisi Diderot idi.

XIX. ve XX. yüzyıllarda materyalizm, bilimin uygulanışı (tatbikatı) ve keşiflerin gelişmesi, sonucunda iyice yayıldı. Tarih boyunca dinlerin ve idealizmin ona yükledikleri suçlamalar yavaş yavaş zayıfladı ve azaldı.

Materyalist olmak, Tanrıyı tanımamak demekti. Bu yüzden de uzun zaman bir aşağılık, kabalık, çoğu defa da bir suç sayıldı. Neyse ki o günler artık geride kaldı, zaman değişti. Şimdi geniş halk yığınları, birçok namuslu ve temiz yürekli bilginler eskiden insan kişiliği için zararlı ve bayağı sayılan öğretilerin (doktrinlerin) peşinden gidiyorlar.

Acaba materyalizmin çağımızdaki durumu nedir?

Materyalizm, dinsel idealizmle ve ne kılığa girerse girsin, her türlü idealizmle uzlaşmaktan kaçışını nasıl haklı gösteriyor? Günümüzün çok gelişmiş modern insanlarının değişti. Şimdi geniş halk yığınları, birçok namuslu ve terenin kökeni ile ilgili sorulara, acaba materyalizm, şimdi doyurucu cevaplar verebiliyor mu?..

Biz burada çağımızdaki materyalizmin dayanaklarından birkaçını belirtmeğe ve onun aklın yönetimi (idaresi) için öne sürdüğü görüşleri savunmağa çalışacağız.

III

İDEALİZM VE MATERYALİZM KAVGASI

İdealizm nedir?

İdealistler ve dindarlar, yukarıda da gördüğümüz üzere, ruhu vücuttan büsbütün ayrı ve maddî olmıyan bir varlık olarak tasarlarlar. Onlardan biri maddeyi «düşünceden yoksun ve durgun bir şey» diye tanımlar (tarif eder). Bilinç, maddeden ayrı, bambaşka bir cevherden yapılmıştır. Fakat bu durumda idealistler için en güç şey, en büyük engel, bedenle düşünce arasındaki münasebetleri açıklamaktır.

Kendiliğinden meydana gelmiyen düşünce, nasıl oluyor da, kendisinden başka bir tabiatta olan ve kendi dışında bulunan maddî şeyleri ve bedeni kavrıyabiliyor?

Eflâtun ruhun, dünyaya gelmezden önce bir başka hayat yaşadığını ileri sürmüştü. Ruh bu «**önceki hayat**»ı yaşarken **idée**'leri gözliyebiliyordu. Demek ki, bilgi bir başka dünyanın anısıdır (hâtırasıdır); önceki hayatın yeni den hayal meyal hatırlanmasıdır.

İngiliz piskoposu Berkeley ile Alman metafizikçisi Leibnitz, Tanrı'nın ruhla beden arasındaki bütün münasebetleri önceden ayarlanmış bir ahenge göre düzenlediğini

öne sürüyorlar. Öte yandan, keşiş Malebranche'a göre ruh ve beden Tanrının aracılığı ile birbirine bağlanır. Nitekim, Tanrı bedenimize şu ya da bu hareketi yaptırmak için araya, girer; irademizin faaliyetini yöneltir.

Kant, böyle bir Tanrısal yöneltmeyi doğru bulmaz; bilgi kuramında ona yer vermez. Kant'a göre zihnimiz «yer, zaman, sebeplilik» gibi deneyden önce var olan ulamlar (catégorie'ler) ya da bağlantılar topluluğundan kurulmuştur. Bunlar zihnimizin temelleridir, kalıplarıdır. Zihin bu kalıpları dış dünyadaki eşyaya uygular. Bilgimiz de bu kalıplara göre meydana gelir. Bilme durumumuz zihnimizin bu kalıplarına bağlı olduğundan, onların dışında kalan şeyleri bilemeyiz. Dünya bizden kaçar, tanınmaz olur.

Materyalizm nedir?

Materyalizm, bu zihnî kurguları, ince ve hayalsever bir muhayyilenin ürünlerini, Engels'in de açıkça söylediği gibi, bu «**saçmalıkları**» reddeder.

Materyalizm dünyanın (varlığın) temelinin madde olduğunu ileri sürer. İdealizme göre madde sadece bir hayal, bir görünüştür. İdealizme karşı materyalizm, maddenin var olduğunu kabul eder. Madde hiçbir Tanrı tarafından yaratılmamıştır. Madde ve enerjisi **öncesiz ve sonrasız** olarak vardırlar ve durmaksızın biçim değiştirirler. Madde, ruh ya da fikirden önce var olmuştur. Madde bilincimizin, zihnimizin dışında nesnel (objektif) olarak varolan bir gerçekliktir. Söz gelişi, enerjinin sakımı ilkesi, henüz onu düşünecek insanlar yokken bile, tabiatta vardı ve yürürlükteydi.

Fizikçi Mac Planck: «Yeryüzünde oturanlar zerreler haline getirilse bile, gene de yıldızlar evrenin çekim kanu-

nuna uyacaklardır,» diyor. Çünkü dünyayı yaratan biz insanlar değiliz. Tersine o, bize zorla kendini kabul ettiriyor.

Bütün bilgilerimizin temeli, kaynağı duyumdur. Duyum, uzuvlarımızın dış dünya ile münasebetinden doğar. Duyum beynimizde meydana gelir. Duyum maddenin bir yansıtıdır (aksidir). Eğer duyumdan önce ya da onunla birlikte beynimizde ve organizmamızda bazı kimyasal değişmeler olmasaydı, düşünce diye bir şey de olmazdı. Kimyasal bir enerji harcanmış olmadan düşünce meydana gelemez.

Çalışma, yorulma olmadan düşünce, doğmaz. Dantec, «düşünce ile çalışma arasında bir denkleşme vardır,» diyor. Hiç kimse yemeden yaşıyan, yemeden düşünen bir insana rastlamamıştır. Düşünce beyne bağlıdır; vücut mekanizmasından ayrı bir vecher değildir; kaynağı olan maddî dünya ile kaynaşma halindedir.

Öyleyse madde nedir? Çağımız bilginleri madde üstüne ne düşünüyorlar? Maddenin, hareketsiz, edilgen (passif), cansız olduğuna mı inanıyorlar? Acaba idealistlerin sandığı gibi, maddede kötülüğün, karanlığın, pisliğin gücünü mü buldular? Onda iğrenç, tiksinç bir yan buldular mı? Yoksa bu safsataları bütünüyle red mi ediyorlar?

Modern bilime göre madde **canlı** ve **hareketli**dir. Çağdaş bilginler eski materyalizmin dâhice buluşlarını kabul ediyorlar. Demokrites'e göre dünya atomlardan kurulmuştu. Günümüzün bilginleri atom kavramını derinleştirip açıkladılar. Onlar atomu küçücük bir güneş sistemine benzetiyorlar. Tabiatta her şey durmadan hareket eden atomlardan yapılmıştır. Madde canlıdır, hattâ

en durgun görüneni bile... Atomlar kuvvet merkezleridir. Duyularımızın çeşitli duyumlar haline çevirdiği dalgalı hareketleri havaya onlar yayarlar. Bu dalgalı madde durmadan biçim değiştirir. Dünyayı duyumlar yoluyla tanıyan zihin ile bu yaygın madde arasında nitelik ayrımı yoktur. Bu kaynaktan türeyen düşünce, maddenin yeni bir özelliğidir. Düşüncenin de kendine göre etki ve tepkileri (tesir ve aksi tesirleri) vardır. O da, madde gibi hareketlidir. İnsanların hayatında büyük bir rol oynar. Sırası gelince tabiatın - kendi kaynağının . biçimini dahi değiştirir.

İdealistler ve aklın gücsüzlüğü

Dindar ve idealist metafizikçiler insan aklının evrenin kanunlarını bilecek durumda olmadığına inanırlar. Onlara bakılırsa, oldum olası insan zihninden kaçıp kurtulan bir «**bilinmiyen**» vardır. Akıl, eşyanın sırlarını öğrenmek konusunda zayıftır, gücsüzdür. Kişioğlu bir kamıştan, bir yer solucanından başka bir şey değildir. Tabiat insan için sımsıkı kapalı, anlaşılmaz bir kitaptır. Bu yüzden insan herşeyden el etek çekmeli; Tanrı'nın önünde, inancın önünde, vahyin önünde, eskiden kutsal kitaplarda anlatılmış olan açıklamaların önünde boyun eğmelidir.

Materyalizm ve akıl

Gelgelelim, materyalistlerle bilginler başka türlü düşünüyorlar. Duyularımızın gücünü arttırmak için yapılan âletlerin günden güne gelişmesinden ötürü fizikçiler, kimyacılar, biyologlar, astronomlar tabiatın kanunlarını gittikçe daha kesinlikle ve daha yakınlıkla ortaya koyuyorlar. Bugün artık birçok eski sırları çözmüş bulunmakta-

dırlar. Yaptıkları ilerlemeler, ne olduğu belirsiz o, sözde «**bilinmiyen**»'i günden güne geriletip küçültüyor.

Onların, bilimin durmadan gelişmesine ve insan aklının tabiatı nesnel olarak tanıyabileceğine olan inançları başlıca iki temele dayanıyor:

Birincisi; onlar, yeniden kurmak üzere çözümledikleri cisimlerin bileşimini yeterince biliyorlar. Tabiat, bitki ve hayvan organizmaları içinde kimyasal bileşimler yaratmaktadır. Öyleyse bugünün kimyacıları da, tabiat gibi, aynı madde bileşimlerini yapabilirler. Yeter ki bu bileşimleri derinden, tam olarak tanısınlar... Şimdi kimyacılar, kauçuk, petrol, şeker, yağ, v.s gibi sayısı gittikçe artan yapma bileşimler elde edebiliyorlar. Elektrikle çözümleme ve dokunumla çözümleme yardımiyle sahici mucizeleri gerçekleştiriyorlar.

İkincisi; onlar uygulanması evrensel olan kanunları formüllere bağlamış bulunuyorlar. Bu formüllerin doğruluğu ise herkesin deneyleriyle, insan hayatına uygulanışı ile, pratikle anlaşılmış bulunuyor. Kuramla eylem (nazariye ile ameliye) arasındaki bu uygunluk, bu çelişmezlik o formüllere, mistik ön - yargılarla ve bilim düşmanlığı ile kararmış bütün kafaların gözünde apaçık bir nesnellik (objektiflik) kazandırıyor. Nicolas Copernic, dünyanın, evrenin merkezinde olmadığını ispat ettiği, Newton yer çekimi kanununu bulduğu, Huyghens élektro-dynamique'in ilkelerini gösterdiği zaman, hepsi de, kendi dünya görüşlerinin gerçeğe uygun olduğuna inanıyorlardı. Katıksız (saf) düşüncenin bütün incelikleri ve hokkabazlıkları artık insanları ancak hayattaki uygulanışla doğruluğu meydana çıkan, bilimsel bir kanunun geçerli, sağlam bir kanun

olduğuna inanmaktan alıkoyamıyor.

Mistikler ve dindarlar bilimin mutlak hakikate yaramadığını ve dolayısiyle insan aklının güçsüz olduğunu söylemekte ayak diriyorlar. İyi ama, mutlak hakikat nedir? Cevap verelim: Mutlak hakikat diye bir şey yoktur! İstatistik hakikatler, yaklaşık hakikatler vardır. Eğer bir mutlak varsa, o da her şeyin görece (izafi) olduğudur.

İdealistler ve evren (kâinat)

Öyleyken mistikler yenildiklerini bir türlü kabul etmiyorlar. Diyorlar ki: Bilim, yüzyıllarca süren araştırmalar, yanılmalar ve çelişmeler sonunda - gene de yeniden incelenmesi ve araştırılması gereken - bazı kanunlar koymayı başardı. Gelgelelim, o, dünyanın başlangıcı ve sonuyla ilgili şu sorulara aslâ cevap veremiyecektir:

Dünya nereden geldi? Nasıl başladı? Nasıl varoldu? Hayatın amacı, sonucu nedir? İşte bu sorulara ancak dinlere, ruhun eğilimlerine ve inancın itkilerine dayanılarak yerinde karşılıklar verilebilir, aklı ve duyguyu doyurucu cevaplar bulunabilir.

Gerçekten de, eşyayı yaratan bir yüce Tanrının varlığına inanılınca, iş kolaylaşır. O zaman denir ki: Tanrı, kötülüğe karşı, olabilecek dünyaların en iyisini yaratmıştır. Üstelik, onu insanoğlunun amaçlarına yarıyacak biçimde kurmuştur. Bundan ötürü, insanların Tanrıya tapınması gerekir. Öyle ya, ruhumuz ölümsüz olmasaydı, adalet nasıl yerini bulurdu? Ruh, öte dünyada yaşamasaydı iyiler nasıl mükâfatını alır, kötüler nasıl cezasını görürdü?

Bin yılı aşkın bir zamandanberi kurulup yerleşmiş bu

sağlam, bu geleneksel gerçeklere bilimdeki o kararsızlıklarla, o bocalamalarla mı karşı çıkacaksınız! Ruhların dirliğini (huzurunu) gösteren bu konutlara (postulat'lara) sırt çeviriyorsunuz ama, bilimin dolduramadığı o giderilmez «boşluğu» ne yapıyorsunuz?

Bilim ve evren

Bu sorulara bilim başarıyla cevap vermektedir.

Gerçi, eski dinsel efsaneler görünüşte açık, basit, akla yatkın yorumlardı. Ama, bu efsaneler, sözgelişi «yaratılış» efsanesi zamanla Yahuda'cıların ve hristiyanların gözünde kökenimizi gösteren bir gerçeklik kazandılar. Daha sonra, din kurulları toplanarak bunlardan bir takım doğma'lar çıkardılar. Bu doğmalar geleneklerle (hattâ zulümlerle) dindar ruhlara zorla kabul ettirildiler.

Fakat din kurullarının ve İncil'in bu hayalleriyle günümüzde kim yetinebilir? İki bin yıllık geniş bir deneme, gözleme ve yargılama yığını artık bilginlere evrenin oluşu ve kökeni sorusuna akla uygun cevaplar vermeyi sağlıyabilmektedir. Din dahi eskilerin ilkel ve çocukça açıklamalarına karşılık, bu cevapların üstünlüğünü şimdi açıkça itiraf ediyor; ister istemez kendi görüşlerini bırakarak yer yer bilimin ilkelerini kabul etmek zorunda kalıyor.

Bundan aşağı yukarı 400 yıl önce **«Révolution des Mondes Célestes»** adlı eserini yayınlamakla Nicolas Copernic, yeni bir dünyanın kapılarını açmış oluyordu. Ondan önce, insanlık, 1300 yıl boyunca Batlamyus sistemini kabul etmişti. Bu sisteme göre dünya evrenin merkezinde bulunuyor, öbür yıldızlar onun çevresinde dolaşıyorlardı. Copernic, evrenin merkezinde dünyanın değil

güneşin bulunduğunu, dünyanın da öbür yıldızlar gibi bir gezegen olduğunu ispat ederek Batlamyus'un tezini altüst etti. Hem de ne altüst ediş! İncil'in, dünyanın yaradılışıyla ilgili görüşü yıkıldı. Batı Avrupa'daki dinler, Copernic'in buluşundan doğan sonuçları kendilerine karşı kullanan bilginlerin ağzını kapamağa boş yere uğraştılar.

Copernic'in bu buluşu ardından, biyologların, fizikçilerin, kimyacıların, astronomların, matematikçilerin onu kovalıyan buluşları evrenin evrimi ve kökeni üstüne çağdaş bilimsel görüşün tesbitine yardım ettiler. Copernic'in adı geçen buluşundan sonra, içinde Laplace'a göre insan zekâsının en büyük yaratışı sayılan evrensel çekim kanununun ortaya konulduğu Newton'un **«Principia»** ları çıktığı zaman, yeni bir konağa varılmış oldu. Peşinden Laplace'ın ve Kant'ın ünlü varsayımları (faraziyeleri) sökün etti. Bu fikirler, daha sonra gelen bilginlerce geliştirildi ve dünyamızın oluşumunu akîl olarak yeniden kurmayı kolaylaştırdı.

Kendi çevresinde dönen çok dağınık, çok yaygın ve çok sıcak ilk bulutsudan (nebülözden), dönüş ekseninden en uzakta olan parçalar kopup ayrıldılar. Çünkü bu parçalar, maddenin bütün moleküllerinin bağlı olduğu genel çekim kuvvetine üstün olan merkezkaç kuvvetin egemenliği altında idiler. İşte milyarlarca yıl önce güneşten kopan dünyanın kökeni budur...

Jeologlar bizim gezegenimizin, yani dünyamızın tarihini yeniden kurmayı başardılar. Ana özellikleriyle birbirinden ayrılan dört çağ gördüler: Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü çağlar... Bu çağların aşağı yukarı ne kadar sürdüğünü ortaya çıkardılar. Hayatın başladığı dönemi tesbit ettiler ve bu önemli olayların hangi etkiler (tesir-

ler) altında meydana geldiğini açıkladılar. Onun doğuşunda güneş sistemine ve evrene özgü (mahsus) ışınlamanın rolünü belirttiler. Önce ilk bitkilerin ve ardından ilk hayvanların hangi biçimlerde ortaya çıktıklarını incelediler. Daha sonra Darwin, hayvan ve bitkilerin yüksek türlerinin tek ve ortak bir kökten geldiğini ispat etti. Darwin'in keşfinin temeli «tabiî ayıklanma» dır. Buna göre, canlılar yaşama savaşını sürdürürken bir takım hafif, yararlı değişmeler geçirirler. (Çünkü, ne kadar az değişirse değişsin, her varlık hayata iyi uyma konusunda büyük bir talih taşır). Bu değişmelerin bir parçası, sonradan gelen kuşaklara aktarılır.

İşte böylece bitki ve hayvan türlerinin birbiri ardından gelişi - kutsal kitaplarda anlatıldığı gibi birbirinden ayrı olarak yaratılmış, bağımsız yaratıklarla değil, fakat adım adım gerçekleşen değişmeler ve bu değişmelerin soyaçekimiyle (verasetiyle) - açıklanabilir. Türlerin gelişimi ve insanın ortaya çıkışı demek ki hiçbir mistik ve tabiat - üstü yoruma başvurmadan anlaşılabilir.

Darwin XIX. yüzyılda yaşıyan türlerin (yani hayvan ve bitki çeşitlerinin) kökenini bilimsel bir yöntemle (metotla) gözden geçirmişti. Amerikalı Morgan ise ilkel insan topluluklarının başlangıçlarını ve geçirdiği değişmeleri bilimin ışığı altında inceledi. İnsan varlıklarını bir araya toplıyan toplumsal kuruluşlar içinde, başlangıçta en önemli rolü kadın ve ananın oynadığını gösterdi. İlk insan toplulukları, ilk **gente**'ler, ya da aileler, doğuran ananın rolüne dayanan bir hukuka göre kurulurlar. Birçok tarih olguları (vakıaları) ilk insan topluluğunun anaerkil (maderşahi, matriarcal) olduğunu göstermektedir. Morgan, erkeğin, babanın hangi etkiler altında ananın yerini aldığını ve anaerkil ailenin yerine baaerkil (peder-

şahi, patriarcal) ailenin nasıl geçtiğini tesbit etti. Sürekli gelişmeler sonunda Çin ve Roma toplumlarının güzel birer örneğini verdikleri baba-erkil ailenin yerini bu defa karı - koca ailesi aldı.

En sonunda, bu temeller üzerinde, Marks ve Engels modern toplumlar bilimini kurabildiler. İlk toplumsal kümeleşmeler içinde, sınıflar temeli üzerinde, **Devlet**'in nasıl doğduğunu eşsiz bir diyalektik güç ve açıklıkla belirttiler. İnsan tarihinin ta başlangıçtanberi **ekonomik zorunluklar** ve bugün hâlâ dünyanın büyük bir parçasında sürüp giden **sınıflar kavgası** yoluyla belirlendiğini (tâyin edildiğini) gösterdiler. Toplumların nasıl da birbiri ardından ilk kamucul (kommünote) rejiminden köleliğe, oradan derebeyliğe, oradan da kapitalist rejime geçtiğini açıkladılar. Bir toplum tipinden başka bir toplum tipine geçişin, onları etkiliyen üretim biçimlerinin değişmesi ile açıklanabileceğini gösterdiler. İşte XX. yüzyılda üretim biçiminin bireysel özelliğini yitirmesi, gitgide ortaklaşa ve toplumsal olması yüzündendir ki, **sosyalizm** günden güne insanlık için kaçınılmaz bir zorunluk haline geliyor.

Sosyalizm, böylece insanlığın bilimsel gelişimine bağlanıyor. Onun başlacı oluyor. Honoré de Balzac'ın deyimiyle, o, demokrasinin yaşıyan mantığı, ilerici burjuvazinin son şeklidir.

Bilimin gücü

Demek ki, bilim, eşyanın ve insanların genel evrimini, gelişiminin sebeplerini ve dünyanın kökenini gösterecek; tanrıbilimin ve idealizmin çözdüklerini sandıkları bütün sorulara - tanrısal varsayımlara baş vurmaksızın cevap verecek durumdadır.

Bundan böyle, düşüncenin dürüstlüğü ve mantığı sonucu, tanrısızlığı kabul etmek zorunda kalan namuslu bilginler çıkacaktır. İşte, biyoloğ Le Dantec, ne kadar uzağa götürürse götürsün, bilimin peşini bırakmamağa and içmiş, bu sağlam vicdanlı düşünürlerden biridir. Pasteur'ün okulunda yetişen Dantec, onun bilgince buluşlarını sevinç ve yüreklilikle izliyerek, hayatını bilimsel hakikatin araştırılmasına adadı. Bilimi, «Tanrıbilimin uşağı» yapmak istiyenlere dayanamadı. Hayır, bilimin üstünde hiçbir şey, insan dehasının bütün buluşlariyle yalanlanmış olan o çocukça doğma'dan başka hiçbir şey yoktur. «Tanrısızlık» (kitabın adı budur) üzerine yazdığı bir eserinde, Dantec, evrenin yaratıcısı olan Tanrı düşüncesini yerer.

İnsanlar Tanrı'nın her şeyi yapabileceğini ve tüm özgür (hür) olduğunu düşünürler; fakat aynı zamanda tabiatın değişmez kanunlarla, gerekircilikle (determinizmle) düzenlenmiş olduğunu da inkâr edemezler: Çelişme! Mucizeyi kabul ederler: Gene çelişme! Maddî dünyanın uyumlu ve düzenli oluşuna bakarak, bundan, onu kuran zeki bir varlığın bulunduğu sonucunu çıkarırlar; «bir saat görüldüğü zaman saatçiyi düşünmemek elde değildir,» derler: Ne saçma karşılaştırma! Çünkü saatin çeşitli parçalarını saatçi yaratmaz, o sadece onları ayar eder. Böyle bir usa varma (tanhakeme) ise Tanrı'yı bir yaratıcı değil, bir mimar, bir **démiurge** yapmaktan öteye geçemez. Doğrusu aranırsa, evreni Tanrı'nın yarattığını kabul etmekle mesele çözülmüş olmaz! Öyle ya, Tanrı nereden geldi, onu kim yarattı? Bir sırrın yerine, görülüyor ki, bir başkası konuluyor.

Hem, evrenin yaratılmış olduğunu ne için kabul edelim? Evrenin ille de bir başlangıcı olması zorunlu de-

ğil ki! Bilim madde ile enerjinin durmadan biçim değiştirdiğini, aslâ yok olmadığını gösteriyor.

Denecek ki, evrendeki düzen, yıldızların hareketindeki düzgünlük ve cisimlerin çeşitli parçaları arasındaki uygunluk bir amacı ve yönetici, tanrısal bir zekâyı göstermiyor mu? Hayır, göstermiyor! Çünkü amaçlılık (gaiyet) durumu yoktur burada. (Bu bakımdan Bernardin de Saint - Pierre'in amaççılığıyla eğlenmek pek kolaydır). Yaratıkların eşyaya uyuşu vardır ancak. Öbür yaratıklar gibi insan da uzun bir evrimin sonucudur. Bu evrim (évolution) sonsuz bir zaman süresi içinde gerçekleşmiştir. Milyonlarca yıl boyunca birçok kuruluşlar meydana gelmiş ve bunlar yaratıkların eşyaya, tabiata uymasını sağlamışlardır. Bunlardan bazıları geçici bir zaman yaşamış, sonra silinip gitmişlerdir.

Evrensel olayları yönetен kanunlar bir formüle bağlanabilir. Bu kanunlar evrensel bir gerekircilige dayanırlar. Gerçi tabiatta her şey hareket ve değişme halindedir; ama madde dışı bir şeyin etkisiyle hareketsiz bir cismin harekete geçtiği de görülmemiştir.

Gerçekte, Tanrı düşüncesi özneldir, yani insan tarafından yaratılmıştır. İnsanoğlu Tanrıya kendi özelliklerini vermiş, onu kendi hayaline göre biçimlendirmiştir.

Emmanuel Kant, Tanrının varlığını gösterdiği söylenen dört eski kanıtı (delili) çürüteli beri elli yılı aşkın bir zaman geçti. Kant, akla uygun olduğu öne sürülen tanrıbilimin boşluğunu ve yararsızlığını ortaya koymuştu. Kant'ın bu konudaki görüşleri bugün için dahi doğrudur, geçerlidir.

Dinsel kavramların kökenini açıkça göstermek Marks ile Engels'e ve onların yolundan gidenlere düştü.

Dinler insan beyninin (zihninin) ürünleridir; insan bilincinin dışa vurmuş izdüşümleri, tasarımlarıdır. İlkel toplumlarda, tabiat kuvvetlerinin yendiği, ezdiği insan, bu kuvvetleri - ilk putatapanların yaptığı gibi - tanrılaştırmıştır. Beyninin bu ürünleri, sonunda ona dışarda özel bir hayat yaşıyorlarmış gibi görünmüştür. Daha sonra, sınıflara ayrılmış toplumlarda, sömürülen sınıf köleleşmesinin sebeplerini bilmediğinden, bu ürünlere anlaşılmaz bir güç yükliyerek Tanrıyı yaratmıştır.

Tarih bize dinlerin insanların hayat şartlariyle birlikte değişen toplumsal olgular (vakıalar) olduklarını öğretiyor. Çoktanrıcılık, tektanrıcılık, katoliklik, protestanlık tarihin değişik evrim dönemlerine cevap verirler. İnsanların inançlarında görülen ve ardarda gelen dinlerde bu değişmelerin ilkelerini ve konaklarını tesbit edebiliriz.

Çağımızda, egemen sınıflar imtiyazlarını kaptırmamak amaciyle dinlerin yaşamasını kendileri için yararlı görüyorlar. İktidarda bulunan burjuvazi; kütleleri uyuşturmak, gerçeği görmelerini önlemek üzere dini bir alet olarak kullanıyor. Din, ezilenlerin acıları için bir uyuşturucudur, bir teselli kaynağıdır. Bu yüzdendir ki, halkın bir dini olması egemen sınıfça isteniyor; oldum olası muhafazakâr ve yavaşlatıcı büyük kuvvetler şeklinde kendini gösteren dinsel geleneklerin sürüp gitmesine çalışılıyor. Ama dinler kapitalizm için sonsuz bir korunak ve destek olamıyacaktır...

IV

MODERN METERYALİZM DİYALEKTİKTİR

Meteryalizmin sonuçlarını benimsiyen bilginlerin sayısı günden güne artıyor. Her yeni buluş materyalizmi kuvvetlendiriyor. Materyalizm, bilimden, insan bilgisinin başlangıcından bu yana yapılan tabiat gözlemlerinden doğdu ve her ilerleme konağında bilimin bir belirtisi oldu. Öyleyse, materyalizmin yeni yöntemlerle, bilimsel buluşlarla birlikte değişeceği, yeni bir biçim alacağı tabiidir. Bu yüzden onu, 1915 yılında, Demokrites zamanındaki, Diderot, ya da Descartes zamanındaki aynı terimlerle anlatamayız. Onun içeriği (muhtevası) XIX. ve XX. yüzyıllardaki olağanüstü gelişmeler sonunda daha da zenginleşti.

XVIII. yüzyılda tabiat bilimleri henüz pek az gelişmişti. Evren mekaniğin kanunlarına bağlı sayılıyordu. Yalnız Buffon evrim üstüne çok yeni ve derin düşünceler öne sürmüştü. Diderot'nun materyalizmi mekanist idi. Oysa ki, çağımızın materyalizmi diyalektik olmuştur. Bu, eşyayı donmuş ve hareketsiz sayan görüşlerin yerini kesin olarak **«evrim, sürekli değişme ve sonsuz oluş»** fikrinin alması demektir. Gerçek duruk değil, değişkendir. Her şey hareket ve oluş halindedir. Her şey eylemdir (ak-

siyondur). «Aynı ırmakta iki defa yıkanılamaz». Bu, eskilerin gözünde olduğu gibi, artık sadece şairce bir anlatım değil, evrensel ve bilimsel bir gerçek, bir doğrudur.

Diyalektik, bize zamanın her anında ve uzayın her yerinde yeni bir şeyin doğduğunu ve geliştiğini, bir başka şeyin dağıldığını ve gözden silindiğini öğretiyor. Şimdi sağ görünen şey, bakıyorsunuz, ölmeğe başlıyor; onun ölümünden bir başka hayat doğuyor. Bu, hareketin sonsuz süreci (processus'ü), akışıdır.

Eşyanın bu sonu gelmiyen değişmesi, Aristoteles mantığına göre oluşmaz. Ona aykırı ilkelere göre oluşur. Gerçi, Aristoteles'ten sonra onun «çelişmezlik ilkesi» filozofların yargılarına uzun süre temellik etti. «Bir şey aynı zamanda hem var, hem de yok olamaz,» denildi. Oysa, şimdi biliyoruz ki, her varlık kendi karşıtını (zıddını) içine alır. O, aynı zamanda hem kendisi, hem de karşıtıdır. Bağrında taşıdığı bu çelişme oluşa yol açar, oluş içinde bir çözüme varır.

Aslına bakılırsa, tabiat bir görünüş ve gözden siliniştir, beliriş ve kayboluştur. Her şey gelişme halindedir. Gelişmek; çözülmek ve kaybolmağa başlamak demektir. Nitekim, hayat kendinde ölümü taşır. Kendi karşıtıyla yaptığı keskin bir çatışmadan sonra hayat doğar. Olacağı hazırlıyan şey, onu yok edecek şeyi de hazırlar.

Biyoloji ve diyalektik

Bu konuda biyoloji bize tanıklık etmektedir. Biyoloji insan uzuvlarının hücrelerden örüldüğünü öğretmektedir. Hücre, içinde çoğalma ve ayrılma yoluyla bütün uzuvların doğduğu, büyüdüğü, çoğaldığı bir birliktir. İşte insanoğlu,

belirli bir anda, milimetrenin binde biri büyüklükte böyle bir hücreden meydana gelir. Sonra bu hücre, milyarlarca hücreden örülmüş bir topluluk olur. Her hücre canlıdır, sürekli bir hareket ve çalışma halindedir; pek zorlu fiziksel - kimyasal olayların merkezidir. Durmayan bir yıkma ve yapma süreci içindedir. Hayat, idealistlerin sandığı gibi, «maddeyi canlandıran maddedışı bir ilke» değildir. Hareket halinde, çelişmeli bir süreçtir, bir akıştır.

Fizik, kimya ve diyalektik

Eğer fizikçilere ve kimyacılara sorarsak, bu konuda biyologlarınkinden hiç de aşağı kalmıyan bir bilgi ediniriz. Onlar da, fiziksel kuruluşların dahi hareketsiz olmadıklarını, sürekli bir oluş halinde bulunduklarını, birbirleri içinde biçim değiştirdiklerini ve niteliklerinin daha önceki nicelikçe değişmelerden ileri geldiğini bize bildirirler. Bu gerçek, 1850 yılına doğru İngiliz bilgini Joule'un ve birbirlerini tanımadıkları halde aşağı yukarı aynı zamanda «ısının mekanik karşılığı kanunu»nu bir formüle bağlıyan öbür beş bilginin buluşları sonucunda elde edildi. Isı, hareketten başka bir şey değildir: Sesler, renkler, sıcaklık, elektrik, manyetizma hep harekettirler ve harekete indirgenirler (irca olunurlar). Çözümlenirse, bunlarda bazı şartlar altında ve birbirleri içinde biçim değiştiren, birbirlerinden doğan birtakım sarsıntılar, dalgalanmalar ve titreşimlerden başka bir şey görülmez. Az ya da çok büyük nicelik ve şiddette titreşimler... İşte, nitelikçe bir dedeğişme elde etmenin yolu.

Cisimlerdeki nitelikçe (keyfî) değişmelerin nicelikçe (kemmî) değişmelerden ileri geldiğini bütün kimya ispat etmektedir.

Görülüyor ki, tabiattaki her değişme, hareketin niceliğinde birtakım başkalaşmaları gerektiriyor. Nicelikçe birikmenin, gelişmenin bir anında yeni nitelikte bir nesne yaratılmış oluyor. Böylece, nicelik niteliğe dönüşüyor (inkılâp ediyor). Yalnız şurasını da ekliyelim ki, cisimlerin durmıyan biçim değiştirmesi yavaş yavaş, adım adım değil, birdenbire ve sıçrama yoluyla olur. Ünlü «quanta» kuramı ile bu genel gerçeği kuvvetlendirmiş olan Alman fizikçisi Max Planck, bir ışık kaynağının, titreşimlerini bir çan ve diyapezon gibi aralıksız yayımlamadığını gösterdi. Işık kaynağı, titreşimlerini çarpıntılar ve şiddetli sarsıntılar halinde yayar. Lâmbanın çıkardığı enerji sonra o kadar büyük ve hızlı bir başka nicelik haline gelir ki, bu, insanda sürekli bir yayım izlenimi bırakır. Bu enerji demetlerine Planc **quanta** adını veriyor.

Böylece hep sıçramalar yoluyla sürekli harekette bulunmak tabiatın genel ve derin düzeninin sonucudur. Diyalektik materyalizm işte bu düzeni benimser, yansıtır.

Diyalektik materyalizm ve toplum

Elbette diyalektik materyalizmin bu olumlu (müspet) yöntemi, yalnızca tabiat bilimleri için geçerli değildir. Nitekim toplumlar da tabiat içindedirler; tabiattan bir parçadır; diyalektik yöntemin meydana çıkardığı kanunlara göre doğar, yaşar ve gelişirler.

İdealistler evreni soyut (mücerret) fikirlerin yönettiğini sanırlar. Onlara bakılırsa, her halk kendi ruhuyla birlikte dünyaya gelir. Bir halkın ruhu, -doğarken beraberinde getirdiği fikirler-, onun bütün kültür kurumlarının kaynağıdır. İnsanda her türlü deneyden önce ahlâk, adalet, ve iyilik kavramları vardır. Görülüyor ki, idealizm ha-

yatı, toplumsal faaliyetin ve insancıl faaliyetin maddî şartlarını hiç hesaba katmamaktadır.

Materyalizm, tam tersine, toplumların yürüyüş ve gelişmesinin sebeplerini muhayyilenin ürünleri içinde değil, fakat insanlığın somut (müşahhas) tarihi içinde arar. Onun eğiticisi tarihtir. Tarih bilimlerin bilimidir Üstelik bu, metafizik tarihçilerin aşağılayıcı bir tavırla söyledikleri gibi, «varsayıma dayanan» küçük bir bilim değildir.

Tarih; toplumsal olayların da öbür olaylar gibi değişken olduğunu, durmadan şekil değiştirdiğini göstermektedir. «Şimdi», henüz içinden çıkmış olduğu «geçmiş» le açıklanır. Şimdi'yi, ancak onun nereden geldiğini, kökenini bildiğimiz zaman anlayabiliriz. Toplumsal değişmeleri şartlandıran şey, insan topluluğu içindeki **maddî malların** üretim biçimidir. Marks bunu apaçık gösterdi. Çünkü her şeyden önce, yaşamak ve yaşamak için de üretimde bulunmak gerekir. Üretimde bulunmak için de, ister ilkel, ister gelişmiş olsun, aletlere ihtiyaç vardır. Üretim araçlarının gelişmesi tarih olayları üzerinde belirleyici (tâyin edici) bir etki yapar. Bu üretim araçlarının mülkiyet biçimi ise insanlar arasındaki bağlantıları, ilişkileri temelinden değiştirir.

Toplumların tarihsel akışı içinde üretim araçlarının nasıl bir tarihi vardır? İnsan emeğinin ürünü olan bu araçların sahipleri kimlerdi? Bu sorulara insanlığın geçirdiği gelişmenin, ilerleme kanunlarının ve toplumlardaki akışın, sürecin anlamını (mânasını), kavradığımız zaman somut olarak cevap verebiliriz.

Su değirmeninin, yel değirmeninin, ucu demirli sabanın, demirci körüğünün, atların boynu üzerine değil de

omuzları üzerine konan koşumun, top barutunun, buhar makinesinin, dokuma tezgâhının, lokomotifin, dinamonun, patlamalı motorun, otonun, uçağın bulunması toplumların tarihi üzerinde kesin etkiler yapar. Tarih; insanların dünya görüşlerinin ve toplum biçimlerinin - birtakım soyut fikirlerin ya da dinsel ve metafizik sistemlerin etkisiyle değil - bu maddî ilerlemelerle değiştiğini apaçık göstermektedir. Yeni makinelerin yaratmış olduğu maddî şartlarla birlikte bu inanışlar da değişir.

İnsanlar, küçük bir dükkânda, kendi kollariyle yalnız başına çalıştıkları zaman başka düşünürler; çalışmayı ortaklaşa, dayanışmalı ve toplumsal bir hale getiren büyük bir fabrikada binlercesi bir araya toplandıkları zaman daha başka düşünürler. Üretim kuvvetleri de değişirler. Bu kuvvetler kölelik çağında başka, derebeylik çağında başka, tröstlerin ve sermayelerin toplanıp birleştiği çağda başkadır Tarih fatihlerin ve kralların tarihi değil, fakat insanlar kullansınlar diye üretimde bulunanların tarihidir!

Diyalektik yöntemin ilkelerinin uygulanışını toplumların uzun tarihi içinde gözetlemek kolaydır. Toplumsal kuvvet, kendisine karşıt (zıt) olan, bununla beraber onu kendi içinde taşıyan bir rejimin ölümünden doğar. Kapitalizm, derebeylik toplumunun bağrında doğdu ve gelişti. Sonra bu rejimi ortadan kaldırdı, burjuvazi iktidarda bulunan asaletin yerine geçti. Bir buçuk yüz yıllık egemenliğinden sonra kapitalizm de, aynı şekilde, güçlü işçi sınıfını doğurdu. Makinacılıktaki ilerlemeler, sermayenin birikimi, orta sınıfta mülkiyetsizlerin çoğalması ve köylerden şehirlere yapılan göçler sonucunda gün geçtikçe kuvvetlenen işçi sınıfını yarattı...

Kapitalizmin iç çelişmesi nedir? Bu çelişme şudur: Maddî malların üretim biçimi **«toplumsal, ortaklaşa»** bir

duruma geldiği halde; üretim araçları mülkiyetinin **«özel»** olmakta devam etmesi...

İşte süregen bunalımlar (buhranlar) ile dünya savaşları bu çelişmeden doğar. Savaşlar, «bulutun borayı içermesi (ihtiva etmesi) gibi» savaşı bizzat kendi içinde taşıyan kapitalizmin yıkılışını hızlandırırlar.

Ta eski Yunan ve Roma'dan başlıyarak, Ortaçağ ve ardından gelen yüzyıllar boyunca tarih, bu sürekli sınıf çalışmaları ve bu derin toplum sarsıntılariyle geçer.

Her yerde olduğu gibi, toplumda da tabiat, sıçramalar, sarsıntılar ve devrimlerle hareket eder.

V

MATERYALİZMİ KÖTÜLEYENLERE CEVAP

Bu eksik taslağımızı bir sonuca bağlamazdan önce, materyalizmi yıkmak için ileri sürülen haksız yergilere cevap vermemiz gerekiyor.

Uzun çağlar boyunca materyalistlerin ve dinsizlerin toplumdan kovulduklarını, hattâ suçlu muamelesini gördüklerini hatırlıyalım: Antikite'de, Ortaçağda ve XVII. yüzyılda, onlar öfke ve tiksintiyle karşılanıyorlar ve ölüm tehdidi altında, kendi inançlarını açıkça belirtmekten vazgeçmek zorunda bırakılıyorlardı. Hattâ, Fransız Devrimi sırasında bile Rousseau déisme(1) inin çömezleri tanrısızları kötülüyor ve giyotine gönderiyorlardı. Gerçi, bugün materyalistler düşüncelerini söylemek, yazmak ve yaymakta artık hürdürler. Ama materyalistlerin öğretilerine (doktrinlerine) karşı yapılan yersiz suçlamaların arkası kesilmiş değildir.

Materyalistler insanı hayvan düzeyine (seviyesine) indirmekle, ruhu, ahlâkı tanımamakla, ruhların hareke-

(1) Déisme: Peygambere ve vahye inanmayıp yalnızca Tanrıya inanma.

tine, muhayyileye ve şiire engel olmakla suçlandırılıyorlar! Materyalistlerin toplumsal düzenin temellerini yıktıkları, bütün tutkuları (hırsları) ve kötü eğilimleri başı boş bıraktıkları söyleniyor! Gûya materyalistler insanın kişiliğini, soyluluğunu, büyüklüğünü yıkıyorlarmış! Görülüyor ki, materyalizmden «barbar», «iğrenç», «kaba» özellikler taşıyan «bayağı ve aşağılık» bir akım gibi söz ediliyor.

Mistisizmin ve idealizmin eski ve inatçı peşin yargılarının ürünü olan bu aşırı karalamalara bir son vermenin zamanı gelmiştir.

Materyalistler ve ahlâk

Öyle materyalistler vardır ki, onlara ahlâksızlık yakıştırmak çılgınlık olur: Bunlar bilginlerdir.. Fizyolojist Le Dantec'in böyle bir bilgin olduğunu yukarıda görmüştük. Geçmişte ve günümüzde en yüksek erdemlerin (faziletlerin) bir örneği olan yığınla bilgin adı söyliyebiliriz. İçlerinden ne kadar çok bilim kahramanı ve şehidi çıkmıştır! Onların hayatı, ruhça soyluluğun ve kişisel çıkarları hor görmenin en güzel örneğidir. Keşiflerden zenginleşmek için yararlanmağa yanaşmamış ne kadar çok bilgin sayılabilir. Kapitalist rejimde genel kural olan «para tutkusuna» kendi araştırmalarının iç sevincini yeğ gören ne kadar çok bilgin vardır!

En koyu namusluluğu ve mutlak düşünce dürüstlüğünü bilimsel çalışmanın öğrettiğini öne sürebiliriz. Gerçekten de, böyle bir çalışma çok dikkatli gözlemi, olgulara saygıyı, doğruyu sevmeyi, olayların yalanladığı her türlü ön - yargı ve varsayımdan vazgeçmeyi gerektirir. Ahlâklılığın en yüksek belirtisi de bu değil midir?

Öte yandan, yoksul toplumsal sınıflar içinde, kendi mesleklerine tutkun sanatçılar ve işçiler arasında, benimsedikleri ülkü uğrunda her zaman için fedakârlıkta bulunmağa hazır devrimci emekçiler arasında pek çok materyalist vardır. Bu işçilerin arasına girenler, onların yürekliliğine, gücüne ve ilerleme yolundaki çabalarında, öğrenmek konusundaki derin isteklerinde görülen kişisel çıkarı hiçe sayma niteliğine hep saygı göstermişlerdir.

Tarihe örnek olan onlar değil midir? Hitler'cilerin işgal ettiği bütün Avrupa ülkelerinde, Gestapo cinayetlerine karşı ölünceye değin çarpışan insanlar hatırlansın! Bütün dünya halklarının hürriyetini sağlamak amaciyle yıllardır kurbanlar veren devrimci ulusların tanrısal fedakârlık anlayışı hatırlansın! Ah, hayır! Bütün bu insanlar ödevleri başında, namus ve şeref içinde yaşayıp öldüler ve dine ihtiyaç duymadılar. Ahlâkın doruğuna yükseldiler. Büyük insanlık ülküsü uğrunda, yarının gelişmesi uğrunda ölmesini bilen kimseler, kişisel çıkarlariyle, cehennem korkusuyla, ya da gökteki jandarmanın korkusuyla hareket eden insanlarla karşılaştırılamazlar...

Materyalizm, zekâ ve ruh

Materyalistlere yöneltilen bir başka kara çalmayı daha çürütmemiz gerekiyor. Materyalizmin yalnız ahlâkı iyice alçaltarak yıkmasına değil, fakat ruhu maddeye bağlı göstermekle onu inkâr etmesine de itiraz olunuyor.

İdealistlerin ve dindarların bu itirazlarına cevap vermek pek kolay. Çünkü ruhu sınırlayan onlardır; insan aklı ile eğlenmek ve onu bilginin gereklerine cevap verecek

güçten yoksun göstermekle ruhu küçülten onlardır. Dinler, insanlara bilinç (şuur) hakkında ileri sürülen ana meseleleri tanrısal **vahiy** yardımiyle aydınlatabileceklerini tekrarlayıp dururlar. Bergson'a kadar bütün idealistler hep bilimi ve aklı eleştirirler (tenkid ederler). Mistikliği ve içgüdüyü savunmak amaciyle, bilimi ve aklı küçümser, hor görür, onlarla savaşırlar. Materyalistler ise, bunun tam tersine, bunca iftiraya uğramış aklın ürünü olan bilimin ilerlemelerine bel bağlarlar. Öyleyse, ruha (zekâya) zarar verenin materyalizm değil, idealizm olduğunu söylemek hakkımızdır. Çünkü, materyalizm, insan bilgisinin kaynaklarının bilim ve akıl olduğunu, onların ergeç çözemiyeceği hiçbir sorunun bulunmadığını kabul ediyor.

Bilimin sınırlı olduğu, insanoğluna bir takım teselliler ve ötedünyaya özgü umutlar veremiyeceği söylenecek ve büyük Pascal'ın şu sözü anılacaktır:

«Materyalist doktrinlerin üstüne çıkmak istiyorum. Bir vibriyon gibi ölmek istemiyorum. Ruhun ölümsüzlüğü istenmeğe değer bir şey, bir tesellidir.»

Elbette bazı bilginlerin, hattâ arasıra en büyüklerinin bile, böyle saçma - sapan düşündükleri olur! Kendi bilimsel çalışmalarının sonuçları onları materyalizme götürdüğü halde, bakarsınız, bilim dışındaki yaşayışlarında mistisizmi kabul ederler! Çünkü onlar, kendi toplumsal ortamlarının (vasatlarının) etkilerine, çevrelerinin ön yargılarına, rahat bir burjuva hayatının buyruklarına, arasıra da kendi çıkarlarının gereklerine boyun eğerler. Onlardan birinin şu sözü sık sık tekrar edilir:

«Eğer hakikat avucumun içinde olsaydı, düzeni bozmamak için elimi açmamaya bakardım!»

Bir takım bilginler de vardır ki, önceden inançsızlıklarını ilân eder, fakat sınıf çıkarları yüzünden, sözüm ona toplumu kurtarmak özrüyle (bahanesiyle) kendilerini cumburlop katolikliğin içine atarlar. Evet, bu çeşit düşünürler de yok değildir.

Gelgelelim, hayatlarını kendi bilimsel kanılarına, inanışlarına göre temiz ve namuslu bir şekilde düzenliyen dürüst ve mantıklı birçok bilginler de vardır. Onlar, gerçek ahlâkın yüksek kefillerine benzerler. Ötekilerin bilime ve akla aykırı olan efsaneler ve hurafeler içinde aradıkları «teselliler» i onlar, kendi araştırıcı ödevlerini yerine getirmekte, düşünsel yiğitliklerinde, yüreklilikte bulurlar. Örneğin, XVI. yüzyılda olduğu gibi, içlerinden birçoğu yanlış bir düşünceye kapılmaktansa diri diri yakılmayı göze alırlar.

Materyalizm, güzellik ve muhayyile

Bazı eleştirmenler (münekkitler) ise cesaretle şunu tekrarlarlar: «Materyalizm ile bilim şiirin, güzelliğin ve muhayyilenin sınırlarını daraltır!» İşte öbürleri gibi saçma bir suçlama!

Muhayyilemiz için çağdaş astronomlardan, fizikçilerden ve biyologlardan daha heyecanlandırıcı, daha çekici, daha geniş ufuklar açan bir şair var mıdır? Onlar zayıf ve güçsüz duyularımız yerine, gücü ve kavrayışı hemen hemen sonsuz olan aletler koyuyorlar. Bu aletlerle bize geçmişin en zengin sanatçılarının dahi göremediği güzellikleri ve sırları gösteriyorlar.

Gözümüzün gördüğü evren, geceleyin ortaya çıkan birkaç bin parlak noktanın üzerine serpilmiş olduğu bir gök kubbeden ibarettir. Eski insanlara göre, para gibi yassı olan dünya Okyanus'un suları üzerinde yüzüyordu.

Onun üstünde, altın çivilerle (yani yıldızlarla) donatılmış billûrdan bir küre duruyordu. İşte onların duyularının gücü ölçüsünde tanıyabildikleri evren böyle dar ve küçük bir evren idi. Üstelik, bu evrenin insanın ihtiyaçlarını karşılamak üzere tanrısal bir istek sonucu yaratıldığı sanılıyordu. Hayvanlar, bitkiler, evrendeki her şey, salt biz insanlar yararlanalım diye yoktan var edilmişlerdi. Bu çürük amaççılık (gaiyetçilik, finalisme) üstüne yüzyıllar boyunca ne çocukça şeyler yazıldı!..

Fakat Copernic'ten sonra teleskoplariyle (bu teleskoplardaki objektifin büyüklüğü bugün beş metreyi bulmuştur) birçok astronomlar gelerek bu zavallı görüşleri ortadan kaldırdılar! Eski efsanelerin yerini alan gerçeklik, sanatçıların ve şairlerin muhayyilesi için daha büyük bir ilham kaynağıdır. Bu gerçeklik sonsuz büyüklüğü temsil etmektedir. Dünya artık bilginlerin balonlarla çatısını delip geçtikleri küçücük bir gezegenden başka bir şey değildir. Evren ancak milyonlarca ışık yılıyla ölçülebilen sonsuz bir uzay ve çekim kuvvetiyle birbirine bağlı, milyonlarca güneşten meydana gelmiş alabildiğine kızgın bir yıldız kümesidir. Bunlar, her biri evrenin sonsuzluğu içinde ancak bir adacık olan ve milyonlarca yıldızdan meydana gelen bulutsulardır. Onların ışığı saniyede 300 000 kilometre yol alır. Bu ışığın dünyamıza gelmesi için yüzler ve yüzlerce yıl gerektir. Dünyamızda hayatı yaratan, bu güneşlerin ışınlanmalarıdır. Dünyamız ise enikonu bu uçuruma asılmış bir toz tanecidir.

Elbette bu büyük yapı günün birinde bir yeni Lucrètius bulacaktır.

İmdi, bu durumda, bilimin muhayyileyi kuruttuğunu ve daralttığını kim öne sürebilir?

Astronomlar bize sonsuz büyüklükleri tanıtıyorlar. Bizi sonsuz küçüklüklerle tanıştırmak ise biyologlara düşmektedir. Ültramikroskopların yardımıyla biyologlar, tasarlanamıyacak kadar küçük canlı varlıkların bulunduğunu ortaya çıkarıyorlar. Onların eşyayı 4000 defadan daha fazla büyüten bu aletleri, ancak milimetrenin altı milyonda biri (1:6 000 000) ile ölçülebilen ve öyleyken çeşitli uzuvları, sağlam bir hayatı olan yaratıklar tanıtıyor. Üstün yaratıkların hayatı bu mikroskobik dünyanın derinlikleri içinde doğuyor ve gelişiyor. Bu, ancak mikroskopla görülebilen hayvanlardan milyarlarcası arasındaki sonu gelmez savaşmalar, en çok gelişmiş olan insanın ve en parlak şaheserleri yaratan dehaların varlığını sağlıyor. Bütün bu açıklamalardan sonra, gene de, eşyanın bu bilimsel görüşünün mu'hayyilenin çalışmasını köstekleyeceği ve şiirin kanatlarını kırptığı öne sürülecek mi? Gelişim kuramının insanı heyecana getirmiyeceği öne sürülecek mi? Darwin'in bu çeşitten sayfaları daha büyük şairlere lâyıktır.

Yerbilimciler (Jeologlar), bize, canlı ile cansız arasında, madenî eşya ile hayvan, ya da bitki arasında bir sınır bulunmadığını kanıtlarla gösteriyorlar.

Yüz milyonlarca yıldanberi hayvanların ve bitkilerin yapıcı gücüyle meydana gelen büyük kayalar, sonunda, çoğunca zarif ve ince bir yapıya kavuşuyorlar. Kayalar yaşıyor, kayalar canlıdır. Madrepora'lar ve mercanlar tropik denizlerdeki kocaman kayalıkları yarattılar. Kayaların yaratıcısı olan bu hayvanlardan bazıları, renkli akik taşlarını yapan ışınlılar, gibi, çok güzel mikroskobik mücevherlerdir.

Ve işte, sırası gelince, bize olağanüstü bir serüven yaşatan fizikçiler ve kimyacılar... Onlar da **maddenin her**

yerde ve her zaman canlı olduğunu doğruluyorlar. Madde, bazı şekillerine bakılınca, durgun ve edilgin (passif) gibi görünürse de gerçekte öyle değildir. Dalton'dan başlıyarak bütün bilginlerce şu atom anlayışı kabul edilmişti: madde sonsuz olarak bölünemez.

Acaba atomun birleşimi nedir?

Crookes ve Curie'lerden önce atomun sert, bozulmaz bir bilye olduğu sanılıyordu. Daha sonra, Rutherford'un ardından, atomun çok duruk (sabit), küçük bir güneş sistemine benzediği kabul edildi. Negatif elektrikli birçok küçük tanecikler, yani elektronlar, pozitif elektrikli bir güneş çekirdeğinin çevresinde dönen gezegenlerdi. Madde elektrik yüklü bir arı kovanını andırır. Curie'lerin bulduğu radyum, dışarda hiçbir kaynağı olmadığı halde, ışınlanma yoluyla yüzyıllar boyunca durmadan enerji yayar. Radyum karanlıkta parlar. Çok yakıcı bir ısı çıkarır. Bir gramının enerjisi (işte mucize buna denir!) üç bin ton kömürün enerjisine eşittir. Bir gram radyumdan her saniye üç yüz milyar helyum atomu çıkar; bu atomlar saniyede yirmi bin kilometre yaparlar. Bugün fizikçiler, milyonlarca voltluk akımlarla atomun çekirdeğini parçalamayı başarıyorlar. Onlar böylece, atomun içinde kapalı kalmış olağanüstü enerji yedeklerini elde etmeyi umuyorlar. Bir atom akla durgunluk veren zenginliklerin kaynağıdır. Bu zenginlikleri ele geçirdiğimizde, insanlık için enerji bugünkü önemini yitirecektir. O zaman kömür ocakları ve petrol kuyuları kapatılabilecektir. Hayal mi diyeceksiniz? Ne münasebet! Gözü pek bilginler onu gerçekleştirmeğe giriştiler bile... Atom bombasından sonra, atomun parçalanmasından, daha insancıl amaçlar için yararlanılacağı şüphesizdir.

Madenlerin özünü değiştirmek istiyen simyacıların

düşleri artık gerçek oldu. 1934 te Joliot Curie bir alüminyum çekirdeğini parçalıyarak onu fosfor haline getirdi.

Radyo - aktivite çağını hangi şair dile getirecek?

İnduction'u bulan Faraday'ın, ışığın birleşimini gerçekleştiren ve ardından gelenlere yeni çağların en güzel buluşu olan radyonun yapımına götüren yolu gösteren Hertz'in dehasını kim övecek?

XX. yüzyıl fizikçisinin gözlerimiz önüne serdiği gerçek, bütün sistemlerden ve en verimli bir muhayyilenin bütün ürünlerinden bin kat daha ilham vericidir.

Zamanımızın bilginlerinin, ilhamlarını Olymp'in tanrılarından aldıklarına inanılan eskilerden daha gözü pek bir muhayyilesi vardır. Öyleyse, gelecekte, zincirlerinden kurtarılmış Promethé'nin insan bilgilerinin hazinesini alabildiğine zenginleştirdiği zaman, bu muhayyile ne hale gelecektir, bir düşünülsün!..

Hayır! Bilimin dinsel efsaneleri ve hurafeleri yıktığı ölçüde şiirin kaybolacağını ileri sürmeğe hakkımız yoktur.

VI

SOSYALİSTLERİN FELSEFESİ

Materyalizm, bilime, uygulama alanında daha yüksek bir yer veren sosyalistlerin felsefesidir. Ancak bu felsefe, dünyayı açıklayabilir. O, kafanın olduğu kadar yüreğin de bütün ihtiyaçlarına cevap vermekte, her geçen gün zihinleri daha güvenle aydınlatmaktadır. Onun gelişmesine hiçbir sınır çizilemez.

Şu anda bir düzüne din insanlığın yönetimi (idaresi) konusunda hâlâ birbirleriyle çekişiyorlar. Dünyada 530 milyon hıristiyan (katolik, protestan ve ortodoks), 500

milyon budist, 230 milyon müslüman, 210 milyon brahmanist, 100 milyon putatapan, 10 milyon musevi olduğu söyleniyor. Onesime Reclus'e göre bu rakamlar, dinlerin gerçektekinden çok, görünüşteki kuvvetini gösterir.

Sosyalizm bu dinlerden herhangi birini öbürlerine yeğ tutmuyor! Herhangi birine düşmanlık beslemiyor. Biliyoruz ki dinlerin rolü büyüktü ve büyük olmakta devam ediyor. Sosyalizm, insanların bu bilim öncesi düşünüş biçimlerinin kin, nefret ve küçümsemeyle karşılanmasını, hor görülmesini istemiyor. Sosyalizm, dinlerin kaynaklarını araştırmayı ve tarihini incelemeyi öğütlüyor. Bu iş yapılınca içinde bulunduğumuz zamanın geçmişe bağlandığı, birçok eski fikirlerin zihinlerde hâlâ yaşamakta devam ettiği ve dış görünüşe rağmen, bir kültürle öbürü arasında bir süreklilik olduğu görülecektir.

Sosyalizmin dini; yaşıyan, düşünen, acı çeken, somut ve gerçek insanın dinidir. **İnsan ve alın yazısı** ,işte sosyalizmin uğraşmalarının biricik amacı budur.. Yeryüzünde bir milyar altı yüz milyon insan yaşamaktadır. Sosyalizmin tarihsel ödevi, bu insanların her birine hürriyet ve mutluluk, maddî ve mânevî varlığına tam bir gelişme sağlamaktır. Bu; nereden gelirse gelsin ve kim olursa olsun, bütün insanları içine alan bir amaçtır. Michelet: «Herkese açık olmıyan ülkede benim işim yok» demişti. Biz bütün insanların gözyaşlarını silmek, acılarını dindirmek istiyoruz. Bilim, insanoğluna bu iş için gerekli araçları vermektedir.

Bu ülkünün gerçekleşeceği bir toplum düzeni hazırlamak: İşte insanlık için en yüksek ahlâk kuralı! Çağımız bizden bunu istiyor. Çünkü yetmiş yüzyıllık bir dinsel disiplinden sonra -ki bunun yirmi yüzyılı hıristiyanlığın yayılmassiyle geçmiştir- hâlâ insanlar birbirlerini yiyorlar, hâlâ insanlar birbirinin düşmanı. Dinlerin apaçık ortaya

çıkan bu güçsüzlüğünü, yetersizliğini, artık hiçbir şey gizliyemez. Dinlerin başarısızlığa uğradığı yerde bilim, bu ada lâyık insancıl bir uygarlığı (medeniyet) gerçekleştirmek üzere ortaya atılmış bulunuyor.

Bizim felsefî öğretimizin kaynakları Fransız'dır. Biz ansiklopedi'cilerin torunlarıyız. Onların materyalist görüşlerine, insanların maddî ve mânevî gelişimi konusundaki düşüncelerine bağlıyız. 1760'a doğru çıkan ansiklopedi'den sonra iki yüze yakın yıl geçti. Bu iki yüz yıla üç büyük olay damgasını bastı:

1 — Tabiat ve fizik bilimleri büyük ilerlemeler geçirdiler,

2 — Bilimin uygulanması dünyanın yüzünü değiştirdi,

3 — İnsan toplumlarının oluş ve tarihi bilimsel yöntemle incelendi.

Modern insanlığın kılavuzları bu üç önemli olayın etkisi altında ortaya çıktılar. Tekniğin ve bilginin gelişmelerine uygun yeni araçlarla ansiklopedi'cilerin güttüğü aynı amaçları güttüler.

Marks'la Engels, kapitalizmin ekonomisini iyice çözümliyerek (tahlil ederek) onun köklerini gösterdiler, iç mekanizmasını bütün çıplaklığıyle ortaya koydular. Çelişmesini, başarılarını ve yaptıklarını izlediler. Onu sarsan devirli buhranların sebeplerini meydana çıkardılar.

Marks ve ardılları (halefleri), böylece, çağdaş gerçekliğin sağlam bir gözlemi üzerine kurulmuş sosyalizmin bilimini yarattılar. Birçok olaylara ve yargılara dayanarak, günümüz kapitalist rejimini her şeyin sosyalizme doğru ittiğini apaçık belirttiler.

Bu öncülerin çağrısını artık herkes duymuş bulunuyor. Onların gerçeğe dayanan sözleri dünyanın en kuytu köşelerinde çınlıyor. Bu sözlerin çevresinde sömürülenler,

mülksüzler, ezilenler ve hattâ açık görüşlü ve iyi niyetli bütün uygar insanlar gün geçtikçe daha çok toplanıyorlar. Her geçen gün bu sözlerin doğruluğunu olaylar ortaya koyuyor.

Geçmişin sürüp gitmesinde çıkarı olanların aşağılama ve sövgülerine aldırmıyarak, gittikçe yoğunlaşan ve eyleme (aksiyon) hazır hale gelen insan kütleleri, sosyalizmin ve materyalizmin getirdiği doğruları kavrıyorlar.

Bu insan kütleleri artık gerçeği anladılar.

Şimdi olanca güçleriyle, sağlam, bilimsel temellere dayanan yeni bir toplumun kurulabilmesi için uğraşıyorlar. Bütün insanları, bütün ulusları barış ve hür emek içinde birleştirmek için coşkunlukla çalışıyorlar.

Biz, sosyalizmin kurucuları tarafından çizilen bilimsel yol üzerinde şaşmadan, kesinlikle yürümeğe and içmiş bulunuyoruz. Bütün bir hayatın denemeleri göstermiştir ki, çökmekte olan kapitalizmin doğurduğu acılarla ezilmiş üzgün insanlık için sosyalizmden başka bir kurtuluş yolu yoktur.

Sosyalizm, yalnızca insan uygarlıklarındaki ilerlemelerin doğurduğu bir ihtiyaç değil, aynı zamanda, o, modern bilimin aydınlattığı aklın da bir gereğidir. Bir zorunluktur (zarurettir). **Cachin**

SOSYALİSTLER VE DİN

Cachin'in eserini okudunuz. Orada da gördüğünüz üzere, sosyalistlerin din karşısındaki tutumu - kısaca - «lâik ve demokratik» tir. Sosyalistlere göre, dinle devlet (ve öğretim) birbirinden ayrılmalıdır. Ne devlet din işlerine, ne de din devlet işlerine karışmalıdır. Din işlerini bağımsız cemaatler yürütmelidir. Bütün din ve mezhepler eşit haklar taşımalıdır. Hiçbiri ötekinden üstün ya da aşağı tutulmamalıdır. Herkese tam bir vicdan hürriyeti tanınmalıdır. Kimse inancından ya da inançsızlığından ötürü kınanmamalı, kötülenmemelidir. Bütün yurttaşlar dilediği gibi inanmakta ve inancına göre davranmakta hür olmalıdır.

Görüldüğü gibi, sosyalistler dini yok etmeği düşünmüyorlar. Tam tersine, onu siyaset dışında ve güvenlik içinde bulundurmak istiyorlar. (Bu bakımdan, dini çıkarları uğruna sömüren ve siyasetlerine âlet eden faşistlerden ayrılıyorlar.) Çünkü onlar, dinin belirli toplumsal şartların ürünü olduğunu, ancak bu şartlar değişince onun da kendiliğinden değişeceğini, silineceğini biliyorlar. Bundan ötürü, dine karşı kaba bir savaş açılmasını saçma buluyorlar. Dinin dayandığı idealist felsefeyi eleştirmek ve kaynaklarını göstermekle kalıyorlar. Daha ilerisine gitmiyorlar. Dini ve inanışları «zorla ve baskıyla» yıkma eğilimini sosyalizme aykırı, anarşistçe bir davranış sayıyorlar.

Aşağıda okuyacağınız - Henri Lefebvre'den çevrilme - bir yazı da bunu açıkça göstermektedir. Bu yazı, bilimsel sosyalizmin kurucuları olan Marks ile Engels'in din

konusundaki düşüncelerini belirtmektedir. Dolayısiyle, faşistlerin durmadan sosyalistlere attıkları iftiraları da kökünden çürütmektedir.

(Çeviren)

* * *

Marks, ilk eserlerinden birinde, «Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirilmesine Giriş» te «Din halkın afyonudur,» diye yazmıştı.

Bu ünlü söz, sonraları, «Marks'a göre, halk sıkıntılarını unutmak üzere, içki gibi, dinle sarhoş olur. Bundan ötürü, hakkını aramaması ve büyük siyasal görevini düşünmemesi için onu bu kaba içkiyle uyuşturururlar,» diye yorumlandı. Gerçi, böyle bir yorum Marks'ın düşüncesiyle az çok uzlaştırılabilir. Ama, Marks'ın düşüncesi, aslında çok daha incedir. Bunu anlamak için, sayfayı bütünüyle okuyalım:

Din insanı değil, insan dini yaratır. Kendini henüz bulmadığı ya da kaybettiği zaman, din, insanın bilincidir. İnsanın dünyası insandır, yani Devlet ve Toplum. İşte bu Devlet ve toplum dini meydana getirirler. Din dünyanın bilincidir. Gelgelelim, dünya yozlaşmış olduğundan, bilinci de bozulmuştur. Din bu dünyanın genel kuramı, ansiklopedisi, halkçıl mantığı, ahlâkçıl değeri, görkemli (ihtişamlı) tamamlayıcısı, coşkunluğu, namusudur; kişiyi gerçekleştiren ve teselli eden ana temidir. Dinsel yoksulluk bir yandan gerçek yoksulluğun belirtisi, öbür yandan da gerçek yoksulluğa karşı bir protestodur. Din, mutsuzluktan ezilmiş bir yaratığın özlemi (umudu), ruhsuz bir dünyanın ruhu, akılsız bir dünyanın aklıdır. Din, halkın afyonudur... Bu bakımdan, dinin eleştirilmesi, üzerine ayla'sını (hâlesini) serptiği bu **gözyaşı vâdisi**nin eleştirilmesiyle başlar. Eleştirme insanoğlunun zincirlerini örten hayalî çi-

çekleri söküp atar. Elbette bunu, süssüz ve hayalsiz zincirler taşısın diye değil, zincirlerden tüm kurtulsun, sahici çiçekler devşirsin diye yapar. Böylece, onun, erginliğe ermiş bir kimse gibi düşünmesine, hareket etmesine ve kendi gerçeğini kavrayıp işliyebilmesine yol açar...»

Bu satırlar da apaçık gösteriyor ki, Marks için din, kaba bir içkiye, manevî bir uyarmaya indirgenemez. Nitekim, Marks dini güzellikten yoksun olduğu için değil, hayata salt hayalî bir güzellik getirmekle kaldığı, gerçekte onu değiştirmediği ve çirkinlik içinde bıraktığı için yerer.

Dini, ruh ve anlamdan yoksun olduğu için değil, yalnızca ruhsuz bir dünyanın ruhu, anlamsız bir dünyanın anlamı olduğu ve zincirlerini çiçekler altında saklıyarak insanı kendinden uzaklaştırdığı, yanıltığı için yerer. Bu durumda, «ezilmiş yaratık» (yani bilinçlenmemiş işçi) nasıl olur da göğe bakarak özlemle içini çekmez?

Görülüyor ki, Marksçılığın öyle basit bir din, kilise ve keşiş düşmanlığıyla ilgisi yoktur. Nitekim, Marks'çılık dine karşı zor ve baskı kullanılmasını istemez. Doğru bulmaz bunu! Engels, Marks'ın görüşünü açıklarken, 1871 Commune'ünü, «dini ortadan kaldırma»yı istediğinden ötürü eleştirir. Bazı Commune'cüler - söz gelişi Blanquici'ler ve Marks'çı olmıyan sosyalistler - o sıra dini yok etmek amacını güden bir tasarı teklif etmişlerdi. Engels, böyle «müftü emriyle insanları dinsiz yapma» tutumuyla alay eder. Birinci olarak, «lâfla peynir gemisi yürümiyeceğine, uygulanamadıktan sonra sadece kâğıt üstünde kalan pek çok emirler verilebileceğine» ve ikinci olarak, «zor ve baskının vicdanî inançları koruyan en iyi araçlar olduğuna» dikkati çeker. Ama, öte yandan da, Marks'la birlikte, Commune tarafından kabul edilen «devlet ile kilise-

nin birbirinden ayrılması, öğretimin din karşısında bağımsızlığa kavuşması» gibi lâik ve demokratik kararları yerinde bulur «2 Nisan 1871 de devlet ile kilisenin birbirinden ayrılmasına, din bütçesinin kaldırılmasına, ruhban sınıfının emlâkinin millîleştirilmesine karar verildi. 8 Nisanda bütün dinsel sembollerin ve kişinin bireysel (ferdî) vicdanıyla ilgili her şeyin okullardan çıkarılması kabul edildi... Böylece, cumhuriyetçi burjuvazinin ihmal ettiği reformları Commune gerçekleştirmiş oldu... Ne olursa olsun, bu reformlar gene de yararlıydı; dinin özel ve vicdanî bir şey sayılması, işçi sınıfının özgürce gelişmesi için gerekliydi...» diye yazar. Marks da Commune'ün bu kararlarının, oldum bittim gerici olan kilisenin siyasal iktidarını yıktığını belirtir: «Keşişler - öncüleri olan havariyun gibi - inananların bağışlarıyla yaşamak üzere yeniden özel hayata itilmişlerdi. Öğretim kurumları, kilisenin, ya da devletin her türlü karışmasından kurtulmuş olarak, halka açılmışlardı. Öğretim artık herkes için parasız ve elverişli bir durum kazanmış, bilim bütün kösteklerinden temizlenmişti...»

Burada Marks'ın çok önemli ve çok tartışılan bir düşüncesini daha belirtelim. Marks, «dini eleştirmek gerek,» der; hattâ bu eleştirme «her çeşit eleştirmenin ilk şartı olmalıdır.» Peki ama, dini nasıl eleştireceğiz? **«Onu açıklıyarak»**; «ezilmiş yaratık» ın nasıl ve niçin bir «öte-dünya» dan mutluluk beklediğini, teselli aradığını tarihle **«göstererek»**. İnsan hayatının gerçek şartlarının fantastik çözümlenmesi (tahlili) bu izdüşümü ışığa çıkarır; onu, ötedünyanın düşsel bulutları üstünde, kendi öz hayalleriyle, kendi öz tasarılarıyla açıklar. Çünkü, «hayatı bilinç belirlemez, bilinci hayat belirler.» (Marx - Engels, Idéologie allemende, 1874). Gelgelelim, hayat şartlarının bu

çözümlenmesi kolay değildir. İnsanoğlu karmakarışık şartlar içinde yaşar: Bunlar; biyolojik (ırk), coğrafî (iklim, toprak ve tabiî ürünler), teknik (âletler), ekonomik ve toplumsal (âletleri kullanma biçimi, bir arada çalışma düzeni, toplum bağlantıları), tarihsel siyasal ve hukukî (kurumlar, devlet şekli, olaylar, vb.) şartlarıdır. Bundan ötürü, «hayat şartlarının dinsel belirtilerini aydınlatmak» oldukça güçtür; ama «bilimsel olan biricik yol, tek yöntem» de budur. (Marks, Capital, III, 9). Elbette, bu yolun amacına varması uzun zamana bağlıdır. Nitekim, din (özel anlamda hristiyanlık, ya da katoliklikten değil, geniş anlamda dinden söz ediyoruz); «çalışan insanın pratik ve gündelik hayat şartlarının akla uygun münasebetler içinde belirecekleri» güne kadar itibarını sürdürecektir. Çünkü bütün toplumsal hayat, «belli bir plâna göre bilinçle denetleyen (kontrol eden) ve özgürce birleşen insanların düzenlediği bir ürün» halinde görüneceği güne kadar mistik ve bulutsu (karanlık) örtüsünden sıyrılmıyacaktır (Capital, I, 66).

Sonuç olarak diyeceğiz ki, dinin derin kökleri vardır. Bu köklerin bir ucu ruh, akıl ve güzellikten yoksun kalan «ezilmiş yaratık» ın teselliye, akla, ruh ve güzelliğe olan ihtiyacına bağlanır; öbür ucu ise, insanın toplumsal yaşayış karşısında duyduğu bilgisizlik ve güçsüzlüğe bağlanır. Baskı ve sömürme, bilgisizlik ve güçsüzlük: İşte, Marks'a göre dinin ve yerleşik ahlâkın kaynakları bunlardır. Onun için, mesele, dini ortadan kaldırmak değil, insanların içinde bulunduğu bozuk durumu düzeltmektir. Başka bir deyişle, toplumsal «sır» ı açıklamak ve öğretmek, toplumu değiştirerek kişioğlunun ezilmesine ve köleleşmesine son vermektir.

Henri Lefebvre

TAN GAZETESİ VE MATBAASI
İSTANBUL—1965

Sosyalizm Nedir?
John Strachey
Çev: N. Erken
Fiatı: 2 Lira

L. Feuerbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu
F. Engels
Çev: Nizamettin Burhan
Fiatı: 3 Lira

Sosyalizmin ışığında BİLİM VE DİN
M. Cachin
Çev: Yaşar Akyol
Fiatı: 2.5 Lira

Jean - Paul Sartre ve Marksizm
R. Garaudy
Çev: Selâhattin Hilâv,
Fiatı: 3 Lira

Sanat ve Sosyalizm
Plehanov
Çev: Selim Mimoğlu
Fiatı: 6 Lira

Kapitalist Ekonominin Tenkidi
Jean Baby
Çev: Adil Onural
Fiatı: 7.5 Lira

Sosyalist Düşüncenin Gelişmesi
F. Engels
Çev: Selâhattin Hilâv
Fiatı: 5 Lira

Marksist Düşüncenin Temel Meseleleri
Plehanov
Çevirenler:
Selâhattin Hilâv, Erdem Buri
Nizamettin Burhan, Selim Mimoğlu
Fiatı: 10 Lira

S O S Y A L Y A Y I N L A R
Cağaloğlu, Servili Mescit Sokak Kurt İşhanı No. 107
P. K. 716 — İstanbul
Tel : 27 10 75 — 107

F İ A T I 2,5 L İ R A

BOZAK Matbaası - İstanbul — 22 57 26